

Гончаренко Г.Є., Совгіра С.В., Шестопап Я.В.

ЕКОЛОГІЯ ДИКИХ ТВАРИН

монографія

Умань
Видавець «Сочінський»
2013

УДК 591.5
ББК 28.68
Г 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
(протокол № 9 від 22 квітня 2013 року)*

Рецензенти

Акімов І.А. – доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України

Дерій С.І. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та агробіології Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Гончаренко Г. Є., Совгіра С. В., Шестопап Я. В.

Г 65 Екологія диких тварин : монографія / [Г. Є. Гончаренко, С. В. Совгіра, Я. В. Шестопап]. – Умань : Видавець «Сочінський», 2013. – 238 с.

ISBN 978-966-304-018-9

У монографії досліджено екологію диких тварин, на прикладі організації Туристичного мисливсько-рибальського господарства «Вепр» Вінницької області. Розкрито проблеми дикої фауни, зокрема мисливської, подано методику її обліку. Здійснено описову характеристику території дослідження, природних умов, організації території господарства, лісового фонду та мисливських угідь. Обґрунтовано необхідність створення вольєрного господарства. Розроблено рекомендації з охорони мисливських угідь.

Монографія проілюстрована таблицями, рисунками та картами, які відображають результати експедиційних досліджень.

Рекомендовано для студентів рівня підготовки бакалавр та викладачів природничих дисциплін вищих навчальних закладів.

УДК 591.5
ББК 28.68

ISBN 978-966-304-018-9

© Гончаренко Г.Є., 2013
© Совгіра С.В., 2013
© Шестопап Я.В., 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ДИКОЇ ФАУНИ.....	7...
1.1. Тваринний світ України та його охорона.....	7
1.2. Світовий досвід розведення диких тварин в умовах напіввільного утримання.....	25..
РОЗДІЛ 2. МИСЛИВСЬКА ФАУНА ТА МЕТОДИКА ЇЇ ОБЛІКУ.....	34..
2.1. Мисливська фауна, її чисельність, стан експлуатації та охорони.....	34..
2.2. Облік чисельності тварин.....	45..
2.3. Методи обліку мисливських тварин.....	49
2.4. Особливості обліку основних видів мисливських тварин....	66
2.5. Визначення віку мисливських тварин за зовнішніми ознаками.....	73
2.6. Критерії селекційного відбору.....	84..
РОЗДІЛ 3. ТЕРИТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ.....	92
3.1. Місцезнаходження та площа мисливсько-рибальського господарства.....	92
3.2. Історія створення мисливсько-рибальського господарства.....	94
3.3. Клімат та лісомисливське районування.....	101
3.4. Рельєф та ґрунти.....	103
3.5. Гідрографія та гідрологічні умови.....	104
3.6. Території та об'єкти природно-заповідного фонду.....	105.
РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ГОСПОДАРСТВА.....	106
4.1. Умови користування мисливськими угіддям.....	106
4.2. Розподіл території господарства на єгерські обходи та дільниці.....	108
4.3. Розподіл території на експлуатаційні та відтворювальні ділянки.....	112
4.4. Мисливськогосподарські роботи.....	119
РОЗДІЛ 5. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІСОВОГО ФОНДУ	120

ТА МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ.....	
5.1. Характеристика лісового фонду та інших угідь.....	120
5.2. Типологія мисливських угідь господарства.....	129
5.3. Бонітування мисливських угідь.....	135
5.4. Розрахунок середніх класів бонітетів для основних видів мисливських тварин.....	140
РОЗДІЛ 6. ОПТИМАЛЬНА ЄМНІСТЬ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ.....	142
6.1. Визначення оптимальної щільності мисливської фауни та оптимальної ємності мисливських угідь.....	142
6.2. Оцінка впливу різноманітних чинників на стан популяції мисливських тварин.....	147
РОЗДІЛ 7. ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ЗАХОДИ В ГОСПОДАРСТВІ.....	150
7.1. Розрахунок чисельності основних видів мисливських тварин в господарстві.....	150
7.2. Рекомендації з експлуатації мисливських тварин.....	151
7.3. Розрахунок обсягів експлуатації.....	153
7.4. Регулювання чисельності хижаків.....	156
7.5. Охорона мисливських угідь.....	158
РОЗДІЛ 8. БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ.....	169
8.1. Проектування біотехнічних заходів.....	169
8.2. Визначення необхідної кількості кормів.....	193
8.3. Ветеринарно-санітарні та профілактичні заходи.....	199
РОЗДІЛ 9. ВОЛЬЄРНЕ ГОСПОДАРСТВО.....	205
9.1. Обґрунтування необхідності створення вольєрного господарства.....	205
9.2. Правова основа організації та створення вольєрного господарства.....	207
9.3. Вольєрне утримання оленів, лані та диких кабанів.....	209
9.4. Обґрунтування необхідності створення вольєрів для птахів.....	215
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	223
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	226

ВСТУП

Різноманітність ландшафтів, м'який клімат, багата кормова база України створили оптимальні умови для існування багатьох тварин.

У процесі еволюції людина активно використовувала багатства тваринного світу. За свою багатовікову історію людина по різному ставилася до нього. Передусім, вона почала полювати на тварин, які давали цінне м'ясо, шкіру, хутро. І першими жертвами її стали мамонти й носороги. Переслідувань зазнали також дикі кабани, бики, антилопи, олені та інші тварини.

Але з більш інтенсивним освоєнням території ряд видів тварин протягом століть повністю зникли (в XVI ст. – кулан, XIX – бабак і тарпан), а деякі вже до кінця XIX – початку XX ст. стають рідкісними і зникаючими (хухоля, степовий орел, беркут, стрепет, деякі риби, плазуни і ряд видів безхребетних). Малочисельними в Україні стали майже всі хижі птахи, лебеді, деякі кулики, кажани.

Зміна ландшафту для диких тварин стала найбільшою загрозою. Внаслідок цього вони втратили місця свого постійного проживання та були позбавлені можливості знаходити звичайну їжу.

Збіднення фауни продовжується й сьогодні. Особливо інтенсивно стали змінюватись умови існування тварин в останні десятиріччя. Якщо в минулому антропогенні зміни природних умов впливали в більшості на великих ссавців і птахів, то нині вони все більше впливають і на життя плазунів, земноводних, риб, комах, птахів.

Щоб зберегти популяції тих чи інших видів тварин, в першу чергу, необхідно берегти місця їх проживання. Тому створення раціональної мережі заповідних територій є одним із важливих шляхів охорони тваринного світу, особливо рідкісних і зникаючих видів.

Мисливські угіддя України мають значні потенційні можливості для зростання чисельності тварин. Щоб збільшити чисельність мисливських звірів і птахів, покращують кормові й захисні властивості мисливських угідь. Значна увага приділяється розселенню диких тварин: копитних та хутрових звірів, пернатої дичини, кабанів, зайців, ондатр, бабаків.

Робота щодо охорони відтворення й розселення диких тварин, яку було проведено в останні роки, дала змогу збільшити поголів'я основних видів мисливських тварин. Посилений антропогенний тиск на середовище перебування диких тварин, недостатня ефективність контролю за відтворенням тваринного світу, непоодинокі випадки браконьєрства не дають змоги довести до оптимальної чисельності багатьох видів диких тварин.

У мисливських угіддях, закріплених за державними лісогосподарськими органами, створюються спеціалізовані мисливсько-господарські підприємства – державні мисливські господарства, де проводиться увесь комплекс робіт щодо охорони, розведення та використання мисливських тварин. Одним з таких господарств є мисливсько-рибальське господарство «Вепр», у якому найбільше значення мають копитні (дика свиня, олень, козуля, лось), хижі звірі (лисиця, куниця, видра, ласка, тхір), гризуни (білка, видра), зайцеподібні (заєць-русак).

У даній монографії детально описано дослідження МРГ «Вепр», здійснене науковцями Уманського державного педагогічного університету. Монографія буде корисною і цінною для проведення подальших досліджень та розробки рекомендацій щодо вивчення екології диких тварин.

